BİBLİYOGRAFYA :

Abbas-ı Servânî, *Tuḥfe-i Ekber Şâhî* (nşr. İmâmüddin), Dakka 1964; H. M. Elliot-J. Dowson, *The History of India as told by its own Historians*, London 1867-77, IV, 301-433; Y. Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, Ankara 1947, II, 588; Storey, *Persian Literature*, London 1970, I, 513-515; I. H. Siddiqui, *History of Shēr-Shāh Sūr*, Aligarh 1971; a.mlf., "ʿAbbâs Sarwānī", *EI² Suppl.* (İng.), I, 1-2; S. A. V. Rızvî, *Religious and Intellectual History of the Muslims in Akbar's Reign*, New Delhi 1975, s. 234-238.

 Enver Konukçu

ABBAS b. UBÂDE

(عباس بن عبادة)

Abbâs b. Ubâde b. Nadle el-Ensârî el-Hazrecî (ö. 3/624)

Akabe biatlarına katılan sahâbî.

Hz. Peygamber'e birinci Akabe'de biat eden on iki Medineli'den biridir. İkinci Akabe'de de bulundu ve Hazreçliler'e hitaben bir konuşma yaparak Resûlullah'a biat etmenin, her ne pahasına olursa olsun onu düşmanlarına karşı savunmak mânasına geldiğini, bunu yapamayacaklarsa biat etmemeleri gerektiğini onlara hatırlattı. Biattan sonra Medine'ye dönmedi, Hz. Peygamber'le birlikte Mekke'de kaldı. Peygamber'den kısa bir süre önce hicret etti. Bu sebeple "Medineli muhacir" diye anıldı. Hicret'ten sonra muhacirlerden Osman b. Maz'ûn ile kardeş ilân edildi.

Bedir Savaşı'na iştirak etmeyen Abbas b. Ubâde, Uhud Savaşı'na katılmıştı. Bu savaşta İslâm ordusu bozguna uğradığı sırada, dağılan orduyu tesirli konuşması ile toplamaya çalıştı. Miğferini ve zırhını çıkarıp, "Eğer Peygamberimize bir şey olur da biz sağ kalırsak, Rabbimize karşı ileriye süreceğimiz hiçbir mâzeretimiz yoktur!" diyerek düşman saflarına daldı ve sonunda şehid düştü.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meġāzî* (nşr. M. Jones), London 1965-66 → Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), I, 237, 258, 303; İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Mustafa es-Sekkā v.dğr.), Kahire 1375/1955, II, 432, 446, 448, 464, 494; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, I, 220, 223, 226; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ġābe* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 163-164; İbn Hacer, *el-İṣâbe*, Kahire 1328, III, 630-631.

 Nevzat Âşık

ABBAS b. VELÎD b. ABDÜLMELİK

(عباس بن الوليد بن عبدالملك)

(ö. 132/749-50)

Halife I. Velîd'in oğlu, Emevî kumandanı.

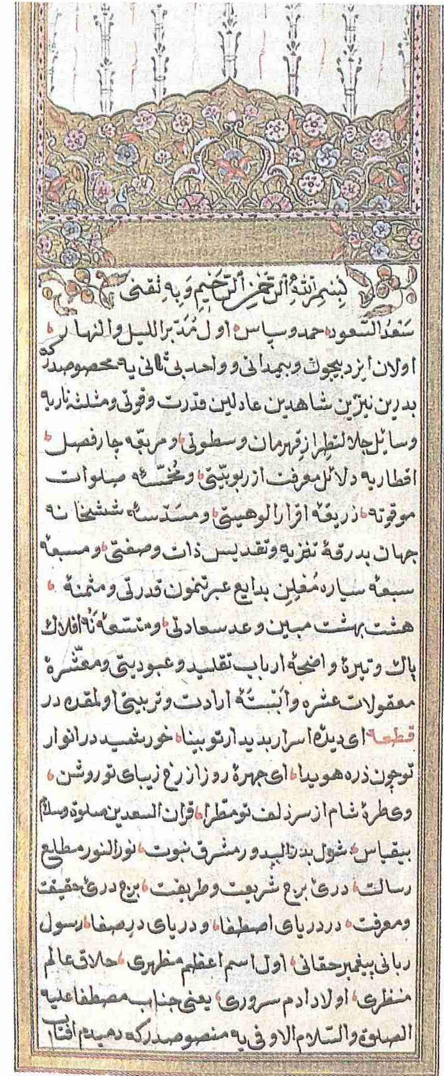
Çocukluk ve gençlik yılları hakkında bilgi yoktur. İlk askerî faaliyetlerine babası zamanında başladı. Özellikle amcası Mesleme b. Abdülmelik'le birlikte Bizans'a karşı yaptığı gazâlarda büyük bir şöhret kazandı. 706 yılında, Tyana (Tuana) önlerinde Meymûn el-Cürcânî (Cürcümânî) kumandasındaki İslâm ordusunun Marianus tarafından mağlûp edilmesi üzerine, buna misilleme olarak ertesi yıl Mesleme ile birlikte Tyana'yı kuşattı. Uzun süren bir muhasaradan sonra şehir teslim oldu. 708'de, amcasıyla birlikte Bedendûn (Pozantı) çevresinde bazı yerleri ele geçirdi. Sonra da kardeşi Mervân ile Orta Anadolu'da bazı kale ve kasabaları fethetti. Babasının ölümünden sonra bir müddet kenara itildiği ve hiçbir askerî harekâta katılmadığı anlaşılmaktadır. Ancak, II. Yezîd zamanında Basra'da tehlikeli bir isyan çıkaran Yezîd b. Mühelleb'e karşı amcasıyla birlikte gönderildi. Irak'ta Akr mevkiinde Mühelleb'in ordusunu mağlûp etti (720). Bu savaştan sonra tekrar Anadolu gazâlarına katıldı.

Hayatının büyük bir kısmını seferlerde geçiren Abbas, sonunda Halife II. Velîd'e karşı başlatılan muhalefete katılmak zorunda kaldı ve kardeşi Yezîd b. Velîd'in ısrarı üzerine ona biat etti. Emevî ailesi içindeki iktidar mücadelesinde mümkün olduğu kadar tarafsız hareket etmesine rağmen olayların pek dışında kalamadı; son Emevî Halifesi II. Mervân tarafından Harran'da hapsedildi ve burada öldü.

BİBLİYOGRAFYA :

Halîfe b. Hayyât, *Târîḫ* (nşr. Ekrem Ziyâ el-Ömerî), Necef 1386/1967, s. 305-310, 316-318, 335, 336, 381; Belâzürî, *Fütûḥu'l-büldân* (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1863-66, s. 170, 189, 369; Ya'kūbî, *Târîḫ* (nşr. M. Th. Houtsma), Leiden 1883 → Beyrut, ts. (Dâru Sâdır), II, 292, 310, 314; Taberî, *Târîḫ* (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1879-1901, *bk. İndeks;* İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-76 → Beyrut 1399/1979, *bk. İndeks;* J. Wellhausen, *Die Kämfle der Araber mit den Romäern in der Zeit der Umaijiden*, Göttingen 1901, s. 436; K. W. Zetterstéen, "Abbas", *İA*, I, 15-16; a.mlf.-F. Gabrieli, "al-ʿAbbās b. al-Walīd", *EI²* (Fr.), I, 12-13.

 Hakkı Dursun Yıldız

Abbas Vesim Efendi'nin tercüme ettiği *"Nehcü'l-bülûġ fî şerhi Zîci Uluġ"* adlı eserin ilk sayfası

ABBAS VESİM EFENDİ

(ö. 1175/1761-62)

Osmanlı tabibi ve astronomi bilgini.

Halk arasında "Kambur" (el-Ahdeb) lakabıyla tanınmıştır. Bursalı Tabip Ömer Şifâî'nin oğlu olduğu ve tıp ilmiyle Farsça'yı ondan öğrendiği sanılmaktadır. Ayrıca tıp tahsilinde Bursalı Tabip Ali Efendi ile Kazasker ve Reîsületıbbâ Kâtipzâde Mehmed Refî Efendi'den de istifade etmiş, hey'et (astronomi) derslerini Ahmed-i Mısrî'den, hikmet (fizik) derslerini ise Yanyalı Esad Efendi'den almıştır. Diğer taraftan, Galata'da oturan Batılı hekimlerle münasebet kurup

Latince ve Fransızca öğrenmiş, hatta bazı İtalyanca tıp metinlerini Türkçe'ye tercüme ettirerek Avrupa'daki gelişmelerden de haberdar olmuştur.

İlmî araştırma ve çalışmalarını Fatih'te Sultan Selim Çarşısı'ndaki hekim dükkânında (muayenehane ve eczahane) sürdüren Vesim Efendi'nin eserleri içinde özellikle, yayımlanmamış *Düstûru Vesîm fî tıbbi'l-cedîd ve'l-kadîm* adlı kitabı önemlidir. Önsözü Müstakimzâde Sa'deddin Efendi tarafından kaleme alınan bu eserin yazma nüshalarından biri Beyazıt Devlet (nr. 4097), ikisi de Ragıp Paşa kütüphanesindedir (nr. 946, 947). Tıp alanındaki eserleri arasında, *Tıbb-ı Cedîd-i Kimyevî* adlı çalışması ile Macar Georgios'tan *Vesîletü'l-metâlib fî ilmi't-terâkib* adıyla tercüme ettiği bir farmakoloji kitabı da yer almaktadır (İ. Ü. Tıp Fak. Tıp Tarihi Ktp., TY nr. 235). Abbas Vesim Efendi'nin verem hakkındaki görüşleri ve mikrobu tarifi, zamanına göre ileri bir seviye olarak kabul edilmektedir. Tıbbî eserlerinden başka, 1245'te yazılan Uluğ Bey'in Zîc*ini, *Nehcü'l-bülûğ fî şerhi Zîci Uluğ* adıyla tercüme ve şerh etmiş (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 858), bir de "rü'yet-i hilâl"e ait bir risâle kaleme almıştır (Kandilli Rasathanesi Ktp., nr. 146). Ayrıca edebiyatla da meşgul olduğu bilinen Vesim Efendi'nin mürettep bir divanı vardır (Topkapı Sarayı Ktp., Hazine, nr. 961).

BİBLİYOGRAFYA :

Hediyyetü'l-ᶜârifîn, I, 437; *Osmanlı Müellifleri*, III, 242-243; Bedi N. Şehsuvaroğlu v.dğr., *Türk Tıp Tarihi*, Bursa 1984, s. 117-118; Sırrı Akıncı, "Hekim Abbas Vesim Efendi", *İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası*, sy. 24 (1961), s. 695-700; *TA*, I, 21.

 CAHİT BALTACI

ABBÂSE bint MEHDÎ

(عباسة بنت المهدى)

(ö. 182/798)

Abbâsî halifelerinden Mehdî'nin kızı, Hâdî ile Hârûnürreşîd'in kız kardeşi.

Güzelliği ve bilgisiyle meşhur olan Abbâse, önce Muhammed b. Süleyman b. Ali, onun ölümünden sonra İbrâhim b. Sâlih b. Ali, onun da ölümü üzerine Muhammed b. Ali b. Dâvûd ile evlendi. Üçüncü kocasının da vefatı üzerine Îsâ b. Ca'fer kendisiyle evlenmek istediyse de Ebû Nuvâs'ın, halifeye hitaben yazdığı, "Bir haini öldürmek istediğin zaman onu kılıçla öldürme, Abbâse ile evlendir!" anlamındaki şiirini duyunca bundan vazgeçti.

Bazı kaynaklarda yer alan bir rivayete göre ise, Hârûnürreşîd sohbet toplantılarında huzurunda beraberce hazır bulunmalarını sağlamak için kız kardeşi Abbâse ile Ca'fer b. Yahyâ el-Bermekî'yi nikâhlamış, fakat karı-koca olmalarını kesinlikle yasaklamıştı. Ancak onlar bu emre uymayıp sonunda Abbâse hamile kalınca Hârûnürreşîd Ca'fer'i derhal idam ettirmiş. Kaynaklarda hikâye tarzında anlatılan bu olay, daha sonra bazı romanlara da konu olmuştur. Aimé Giron ve Albert Tozza'nın birlikte kaleme aldıkları *Les nuits de Bağdad* (Paris 1904) ile Corci Zeydan'ın Türkçe'ye de çevrilen *Abbâse* (trc. Hasan Bedreddin, İstanbul 1923) adlı romanları buna örnek gösterilebilir.

Bu rivayetler bir yana, Abbâse'ye babası Mehdî'nin Abadan şehrinin doğusunda bazı toprakları **iktâ*** olarak verdiği bilinmektedir. Abbâse Rakka'da öldü. Süveykatülabbâse adlı yer onun adıyla anılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kuteybe, *el-Maᶜârif* (nşr. Servet Ukkâşe), Kahire 1960, s. 380; Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân* (nşr. Selâhaddin el-Müneccid), Kahire 1956-60, II, 453; a.mlf., *Ensâbü'l-eşrâf*, III (nşr. Abdülazîz ed-Dûrî), Beyrut 1978, s. 278; Taberî, *Târîḫ* (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1879-1901, III, 676-677; Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zeheb* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamid), Beyrut 1384-85/1964-65, III, 384-389; Yâkūt, *Muᶜcemü'l-büldân*, Beyrut 1957, III, 287-288; İbn Hallikân, *Vefeyât* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1378/1978, I, 332-334; İbn Haldûn, *el-ᶜİber*, Bulak 1284 → Beyrut 1399/1979, I, 12-14; Mehmed Zihni, *Meşâhîrü'n-nisâ*, İstanbul 1295, II, 45-46; Kehhâle, *Aᶜlâmü'n-nisâ*, Dımaşk 1378/1959, III, 228-234; J. Horovitz, "Abbâse", *İA*, I, 17; a.mlf., "ᶜAbbāsa", *EI²* (Fr.), I, 14.

 MUSTAFA FAYDA

ABBÂSÎ

(عباسى)

Safevî Hükümdarı I. Abbas zamanında (1587-1628) basılan altın ve gümüş sikkeye verilen ad.

I. Abbas, XVII. yüzyıl başlarında para sisteminde önemli düzeltme ve yenilikler yaparak yeni paralar bastırdı. **Abbâsî** de bu sırada basılan iki altın ve iki gümüş sikkenin adı olarak kullanıldı. Bunlar 144 ve 120 **habbe*** ağırlığında, saf ve ağırlıklarının tam olması sebebiyle itibarî değerinin yanında gerçek

Abbâsî adı verilen sikke

kıymeti de yüksek paralardı. Gümüş abbâsîlerin değeri 200, altın abbâsîlerin değeri ise 2000 dinardı. Daha sonraki Safevî hükümdarları zamanında da bu itibarî değerleri ifade eden sikkeler **abbâsî** diye adlandırıldı. 1629'dan 1642 yılına kadar bütün abbâsîler 120 habbe ağırlığında idi. 1642-1666 yılları arasında gümüş abbâsîler 144 ve 120, altın abbâsîler ise yalnız 120 habbe ağırlığında basıldı. Safevî Hükümdarı Şah Süleyman zamanında (1666-1694) biri 200, diğeri 250 dinar değerinde iki tip abbâsî mevcuttu.

Osmanlı Padişahı III. Ahmed zamanında (1703-1730) Kafkasya ve Azerbaycan yeniden fethedilerek Osmanlı ülkesine katıldıktan sonra Tiflis, Tebriz ve Revan'da padişah adına basılan sikkeler de abbâsîlere çok benziyordu. 1687-88 yıllarındaki bir para krizinden sonra altın ve gümüş abbâsîler 114 habbe ağırlığında basıldı. XVIII. yüzyıl başlarında ise savaşlar ve malî sıkıntılar yüzünden abbâsîlerin ağırlığı 1717'de 84, 1721'de de 54 habbeye kadar düşürüldü. Böylece gerçek abbâsîler artık darbedilmez olmuş, ancak eskiler özel değeriyle XX. yüzyılın başlarına kadar tedavülde kalmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Râşid, *Târih*, İstanbul 1282, III, 196; İsmail Galib, *Takvîm-i Meskûkât-ı Osmâniyye*, Kostantiniyye 1307, s. 282; Hasan Ferid, *Nakd ve İ'tibâr-ı Mâlî*, 1. Kitap, İstanbul 1330, s. 183; M. Belin, *Türkiye İktisâdî Tarihi* (trc. M. Ziya), İstanbul 1931, s. 12; H. L. Rabino, *Coins, Medals and Seals of the Shāhs of Īrān 1500-1941*, Hertford 1945, s. 20-32; a.mlf., "Coins of Shahs of Persia" *Numismatic Chronicle*, 4. seri, 1915, s. 350; P. Avery-B. G. Fragner-J. B. Simmons, "ᶜAbbāsī" *EIr.*, I, 86.

 (DİA)